

RÉTHY ENDRÉNÉ

PEDAGÓGIAI KUTATÁSOK BRATISLAVÁBAN

A Szlovák Tudományos Akadémia bratislavai *Experimentális Pedagógiai Kutatóintézet*e 1973-ban létesült, s közel 11 éve működik eredményesen, tudományos munkájával hozzájárulva a pedagógia elméletének és gyakorlatának továbbfejlesztéséhez.

Az Intézet tevékenysége igen szerteágazó, sokrétű, sajátos profilját alapvetően két részlegre, a nevelésméleti és didaktikai csoport határozza meg, mely O. Balaž professzor vezetésével és 14 munkatárs közreműködésével végzi a kutatómunkát.¹

Az Intézet tevékenységében kifejezésre jutó fő tendenciák a következők:

– Alapkutatási irányultság, a pedagógiai kísérleti módszerek vizsgálata, experimentális kutatások szervezése mindazon jelentős területeken, amelyekben eddig nem folytak kutatások;

– Elmélet és gyakorlat állandó kapcsolata: egyrészt az elméleti kutatások eredményei experimentális úton születnek, másrészt azonnali kipróbálást nyernek az intézmény mellett működő Kísérleti Iskolában. Ezáltal az elmélet és gyakorlat egysége magas szinten realizálódik;

– A nemzetközi orientációk, különös tekintettel a szocialista pedagógiai kutatások eredményeinek állandó nyomkövetése, felhasználása, továbbfejlesztése (Az Intézet eredményes működéséhez nagymértékben hozzájárul az a sokoldalú nemzetközi kapcsolat, melyet elsősorban az NDK, a Szovjet és a Magyar Tudományos Akadémiákkal alakítottak ki. Közös koordinált tudományos kutatómunka, nemzetközi rendezvények jelzik az együttműködés eredményességét.);

– Aktív együttműködés más tudományos kutatóbázisokkal. Kutatásaik erőteljesen interdiszciplináris jellegűek, s szoros munkakapcsolatban folynak a bratislavai Komenzky Egyetem Pedagógiai, Pszichológiai, Szociológiai, Filozófiai és Matematikai Intézeteivel.

– Állandó publikációs és ismeretterjesztő tevékenység végzése. Az eltelt periódusban a kiadott publikációk száma 500. (Ebből könyv alakban 20, gyűjteményes kiadvány formájában 66, tanulmányként 179 jelent meg, a többi tudományos ismeretterjesztő cikk, tankönyv és recenzió.)²

A kutatót fő problémakörök az állami kutatási alapidokumentum által szabályozottak, s a következő területeket érintik:

¹ Cinnost ustavu v rokoch 1973–1983. SAV. Bratislava 1983. 122.

² O. Balaž: Spolocnost vychova práca Bratislava 1982. 241.

– A gyermeki fejlődés és a nevelés összefüggéseinek elemzése, különös tekintettel a szomatikus és pszichikus akcelerációra;

– A társadalmi feltételek hatása az iskolai nevelésre. A személyiség fejlődésének szociális aspektusai. Az iskola kapcsolata a társadalmi gyakorlattal, az iskola és a család együttműködése, a munkára nevelés lehetőségei, az ifjúsági szervezetek nevelőhatásának fokozása, a családi nevelés kérdései, az osztályon és iskolán kívüli nevelőhatások összhangjának emelése, a pályaválasztás hatékonyabbá tétele;

– A tudományos-technikai fejlődés hatása az oktatási folyamatra, a tanítás tartalmára. A tanítás hatékonyságának fokozása. A pedagógiai kommunikáció problémakörének elméleti és experimentális elemzése a nevelés-oktatási folyamatban. A matematika és az idegen nyelvek oktatásának korszerűsítése. Adekvát oktatási formák és keretek kutatása a differenciálás szolgálatában.

E sokszínű kutatási tevékenység akárcsak érintőlegesen ismertetése is lehetetlen számkra, így csak néhány irány felvázolásával próbálkozhatunk rövid körképünkben.

O. Balaž professzor a *pedagógus és a társadalom* kapcsolatának kérdéskörét elemmezve azt emeli ki, hogy elsősorban a pedagógustól függ, hogy az iskola milyen mértékben teljesíti feladatait, azaz milyen hatékonysággal működik. A pedagógus személyisége, eszmei-politikai meggyőződése, pedagógiai-pszichológiai és szaktárgyi képzettsége döntő mértékben befolyásolja az oktató-nevelő munka színvonalát. Megjelent publikációiban feltárja a pedagógus és a tanuló, a pedagógus és a család, a pedagógus és a társadalmi szervezetek kölcsönös viszonyát, a pedagógus szociális és személyi kapcsolatait. Széles körű felmérésekre alapozottan foglalkozik a tanárképzés és továbbképzés témakörén túl, a kezdő pedagógusok problémáival is.³

G. Pavlovič akadémikus az *akceleráció* terén folytatott széles körű vizsgálatot. Összehasonlító elemzéseit kiterjesztette a teljes iskolaköteles ifjúság körére (6-tól 23 éves korig), feltárva e korosztály mentális szintjét. A kapott adatok azt bizonyítják, hogy az iskolai oktatás nem gyakorol elég erős stimuláló és mobilizáló hatást a tanulók mentális fejlődésére és teljesítményére. Általánosságban a gyermekek és ifjak fejlődésében tapasztalható akcelerációs tendenciákat nem veszi kellő mértékben figyelembe az iskola, s nem támaszkodik rájuk a gyakorlatban. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a tanulók potenciális pszichés tartalékait jobban ki kellene használni az iskolai gyakorlatban, úgy, hogy a pusztán receptivitást felváltaná a tanulók alkotó aktivitására építő iskolai tevékenységrendszer.⁴

Egy másik kutatási irány a *szociálpedagógia* marxista modelljének és struktúrájának megfogalmazására törekszik. A kutatások alapján az alábbi szociálpedagógiai problémakörök körvonalazódtak:

– A társadalom és az oktatási-nevelési rendszer kapcsolata (különös tekintettel a társadalmi mobilitás és az oktatási-nevelési rendszer szociális funkciója közötti kapcsolatra);

– Az iskola, mint szociális intézmény (az iskola szocializációs szerepköre, a nevelés, az oktatás szocializációs aspektusa);

³ O. Balaž: *A pedagógus és a társadalom*, Bratislava, 1976. 227.

⁴ G. Pavlovič: *Akcelerácia vyvinu a socialistická škola* Bratislava, Veda 1975.

- Az iskola kapcsolata a társadalmi gyakorlattal (a munkára nevelés, a politechnikai képzés és a szakirányú orientáció problémái);
- A szabadidő eltöltésének kérdésköre (az iskolán kívüli nevelés);
- A társadalmi aktivitásra nevelés aspektusai (az ifjúsági szervezetek);
- Diákönkormányzat, diákközösségek;
- A tanár nevelő-oktató tevékenységének társadalmi aspektusai;
- A családnak, mint alapvető nevelési tényezőnek a kapcsolata az iskolával;
- Az iskolán kívüli művelődés problematikája;
- Az azonos korú tanulók informális kapcsolatainak nevelési kérdései;
- Az előzetes pedagógiai diagnosztika szerepe a szociális inadaptáció kialakulásának megelőzésében;

– A tömegkommunikációs eszközök pedagógiai hatása.⁵

E témák vizsgálatát csak más tudományágakkal való szoros együttműködés útján lehet eredményesen végezni. Így elsősorban a művelődésgazdaságtan, a szociológia, a szociálpszichológia, a pedagógiai pszichológia, a munkapszichológia, a fiziológia, az általános pszichológia, az iskolahigiénia stb. segítségével.

A kutatások egy további elágazása a tanulók személyiségének *differenciált oktatás* segítségével történő optimális formálására irányul.⁶

A munkatársi kollektíva elméleti analízis alapján megalkotta a tanítás struktúrájának experimentális modelljeit, szem előtt tartva a tanulói tevékenység optimális tervezését, szervezését. Kidolgozták a kívánatos egyéni módszerek és eljárások formáit. A modellek belső differenciálás alapján homogén csoportban, illetve páros és egyéni megosztásban működnek. E modellek létrehozásával az egyes egyének számára jobb nevelési feltételek teremthetők. Segítségükkel kizárható a tanulók iskolai kudarcainak, tanulási sikertelenségeinek nagy része, különösen a szociális és kulturális hátrányok között élő tanulók esetében. Kutatásokat végeztek a matematika és az idegennyelv oktatásának hatékonyabbá tétele érdekében is.⁷ Különösen a tanulók problémamegoldó gondolkodásának és tanulási motivációjának fejlesztése szempontjából.

Különböző „algoritmizáló versenyfeladatok”, fokozatosan nehezedő differenciált feladatok, „matematikai csata”, „matematikai mesék”, nem tradicionális írásbeli feladatok, tanítási órán kívüli, szabadon választható, érdekes tematikus feladatok stb. kidolgozása útján nagymértékben emelték a matematikai oktatás hatékonyságát, kialakítva a tanulók tantárgyhoz fűződő pozitív viszonyát és érdeklődését.

A kísérletnek az is érdekessége, hogy a megalkotott elméleti modelleket maguk a kutatók próbálták ki az iskolai gyakorlatban.

⁵ O. Balaž: Sociálne aspekty výchovy Bratislava Veda, 1981. 9–73.

⁶ M. Simonciová–A. Mesinová: Niekoľko poznatkov z uplatnenia pedagogickej diferenciacie. Socialistická škola. 21. 1980/82. 9. 422–425.

⁷ L. Hrdina–J. Vantuch: K problematike motivácie vo vycováni matematiky Učitelské noviny 32. 1982. 43.; P. Gavora: Model kognitívneho vychovania gramatiky anglického jazyka v 3–5. ročníku Zs. Bratislava FFUK 1974. (Kandidátusi értekezés)

Végezetül megemlítjük a hatékony *kommunikáció* aspektusainak feltárására irányuló újabb kibontakozó kutatómunkát.⁸

Pedagógiai kommunikáció alatt a nevelés-oktatási folyamat résztvevői közötti verbális és nem verbális úton történő információcserét értik, amely a tanulók és részben a tanár személyiségének változásához vezet. Ezen változás kognitív és affektív jellegű lehet.

A pedagógiai kommunikáció elméleti kérdéseinek elemzésekor rámutatnak a tanár-tanulói kapcsolat új minőségének, a tanár-tanuló közötti munkamegosztás javulásának, az információáramlás szabályozásának jelentőségére. A pedagógiai kommunikáció optimalizálása ezáltal mintegy eszköze a hatékony oktatásnak. E témakörön belül kutatott részkérdések a következők:

– Elméleti, metodológiai alapkérdések (adekvát terminológiai apparátus kidolgozása), a hagyományos és kísérleti modellek összehasonlító analízise;

– A pedagógiai kommunikáció struktúrája;

– A tanár vezető, koordináló szerepe;

– A szövegmegértés jelentősége a pedagógiai kommunikációban;

– A tanulók szelektáló tevékenysége a fontosabb információk között;

– A szó és a denotátum identifikációja a pedagógiai kommunikációban.

A Szlovák Tudományos Akadémia Experimentális Kutatóintézetében folyó kutatómunkáról összefoglalóan elmondható, hogy a neveléstudomány megoldásra váró kérdéseit nagyfokú kompetenciával, problémaérzékenységgel választják ki, s társadalmi összefüggésükbe ágyazottan, sokoldalú kapcsolatrendszerüket feltárva vizsgálják. A kutatásokra elméleti igényesség és gyakorlati hatékonyság jellemző, a teoretikus és experimentális vizsgálódási irány egységbe szervezése.

SZABOLCS ÉVA

NEMZETKÖZI NEVELÉSTÖRTÉNETI KONFERENCIÁK AZ NSZK-BAN

Amióta 1982-ben Budapesten tartotta évi szokásos összejövetelét a *Nemzetközi Neveléstörténeti Állandó Konferencia (International Standing Conference for the History of Education)*, azóta a hazai érdeklődők is többet tudnak e szervezet munkájáról, tevékenységéről. A budapesti konferencia témája az óvodai nevelés története volt. Az e tematika iránti érdeklődés olyan nagynak bizonyult, hogy megalakult az a munkacsoport, amely az óvodai nevelés és általában a kisgyermeknevelés történetével kíván

⁸P. Gavora: K pojmi „komunikativna kompetencia” Cizi jazyky ve skole 19, 1975/76. 9. 346–350.; P. Gavora: O komunikácii a kvazikomunikácii Cizi jazyky ve skole 24. 1980/81. 3. 98–105.; P. Gavora: Zakladné problémy pedagogickej komunikácie vo vychovno-vzdelávacom procese. Pedagogicky vyzkum 1982. 1. 49–55.